

Tortell Poltrona, el ritual de la comicitat

Jaume Mateu (Barcelona, 1955) es diu Tortell Poltrona i és pallasso, viu a Palautordera i dirigeix el Centre de Recerca de les Arts del Circ (Circ Crac). De la lletra erra de recerca, en diu que també pot ser de resistència, recursos, refugi...

Tortell Poltrona és un home d'aire cansat, però accessible, jovial i afable; té una veu que de seguida trompeteja aguts, i rep el visitant tot sortint de l'envelat empaitant la Luara, la més petita dels fills del pallasso, que ja en té un de vint-i-dos anys i un altre de vint que estudia circ a França. "És una carrera molt completa; hi fan de tot una mica. A França hi ha 170 escoles de circ, i aquí, després de la guerra civil i d'una postguerra llarguíssima, ens hem quedat amb la trompeta i la cabra".

De jove havia fet de repartidor de la pastisseria Foix de Sarrià. Allò que més duia a les cases eren tortells, i per això va triar aquest nom de guerra, que en el seu cas és, més aviat, nom de pau. "Als tretze anys jo ja estava molt polititzat, pertanyo a l'última generació del franquisme, i un dia em vaig plantejar la recerca d'alternatives personals per viure. En un viatge a París vaig conèixer uns pallasos, i va semblar-me que tenien un cert discurs polític. Ens vam posar a dir coses com si fóssim polítics, per això ens dèiem Germans Poltrona al començament". I riu, absent, mentre truca a la seva dona, la Montserrat, perquè vingui a fer-se càrrec de la tafanera i perillosa Luara, que naturalment toca tot allò que una criatura no hauria de tocar. Tortell Poltrona no para de parlar, entre fotografia i fotografia, fent ganyotes que no cal demanar-li, perquè ja li són cosa de cada dia, de l'ofici i de la vida.

Marcel Duchamp deia que un artista és un senyor que no va a l'oficina, i Tortell Poltrona rebla: "El pallasso és un senyor que cobra per fer allò que no s'ha de fer. Allò tan literari del pallasso que plora per dintre i tot això m'emprenya. Jo, quan actuo, reso; bé, no en sé, de resar, però jo crec que faig un cant a la vida. A ser pallasso hi pot haver una certa predisposició; la majoria són molt tímids, per exemple. Al Brasil vaig conèixer

un senyor molt normal, culte i educat; després vaig veure un pallasso que em va agradar molt, i quan vaig voler saber qui era, em van dir que era aquell senyor. Es diu Luis Carlos Vasconcelos. Era increïble que fos la mateixa persona".

Molts ciutadans es demanen com es fa per ser pallasso.

El circ sembla cosa d'uns altres temps, la bohèmia és incòmoda, viatjar és un trasbals i el pallasso no és un ciutadà integrat a la societat en què vivim. "Quan parlen de crisi de circ, jo crec que el que hi ha és crisi de família. Has de sentir-te molt cohesionat amb els teus per viatjar i viure junts. De fet, el circ s'hauria d'assemblar a l'òpera. El circ, a Centreuropa, es vincula molt a l'ecologia. Quan ens n'anem d'aquí, això tornarà a ser un camp".

Tortell Poltrona va començar actuant per als adults i li molestaven els nens. Ara és al revés. "Dels meus fills, n'he après molt, i ara que tinc mestre nou, fixa-t'hi, millor que mai!" Molts pallasos d'anomenada han dit que s'ha de començar essent acrobata i després posar-se el nas. "Sí, hi ha tot allò de si el pallasso neix o es fa... No ho sé, només sé que cal un cert rigor. Vas necessitant coses, tocar un instrument, fer una tombarella o el que sigui; t'hi has de posar. A cada persona, li costa un esforç diferent, cent hores, trenta, les que siguin, i quan fa una hora que

ho practiques ja saps que te'n queda una de menys per arribar a dominar-ho. Ens ho hem de prendre així. La nostra feina és un desafiament a les lleis naturals, i avui canvia tot. Segons dades de l'any 98, hi ha més gent que va al teatre; en canvi, diuen que el 65% dels nens s'estimen més la televisió que no els pares, i ja es veu que l'estat de dret és ben desfachat: aquí mana la tele; a la tele, la publicitat; i a la publicitat, els diners. El circ et dona realitat, immediatesa; si cau un funambulista,

"Quan parlen de crisi de circ, jo crec que el que hi ha és crisi de família. Has de sentir-te molt cohesionat amb els teus per viatjar i viure junts. El circ, a Centreuropa, es vincula molt a l'ecologia. Quan ens n'anem d'aquí, això tornarà a ser un camp."

no pots canviar de canal, això passa aquí mateix”. Tortell Poltrona, un dia, va llençar el televisor de casa seva per la finestra. “Es que la programació és fastigosa. Com que cada dia és més dolent això que fan, jo crec que, aquesta batalla, la guanyarem”.

El públic no reacciona pas de la mateixa manera davant un acudit, ni li fan gràcia unes mateixes coses. “Depèn del clima, de la política, de la religió; el pallasso només és mig espectacle. A Girona aplaudeixen molt més que no riuen, són més com els francesos; en canvi, a Lleida riuen molt més i no aplaudeixen tant. A Guatemala recordo que vam fer un número molt divertit amb cadires, i ningú no reia: és que no hi havia una cadira en setanta quilòmetres a la rodona! No pots fer riure la gent amb coses que no coneixen”.

El Circ Crac té una programació estable els caps de setmana, i és sobretot un laboratori de creació de recursos i de números que després aniran a córrer món. Però també té una part didàctica important. “Durant la campanya escolar del curs passat van passar per aquí quinze mil nens, i enguany n’esperem uns divuit mil. Fins i tot s’ha fet algun crèdit de síntesi de l’ESO. És que això serveix per aprendre coses; per exemple, és molt fàcil d’explicar la força centrífuga”.

Tortell Poltrona també actua en solitari, quan li surten feines. “De tant en tant faig una ronda, cobrant o a Sense Fronteres...” Pallassos Sense fronteres és una idea que encara molta gent no coneix. “El dia de Nadal del 1992 em va trucar una nena i em van engrescar; em van dir que havia d’anar a Bòsnia i que em pagarien el viatge ells. Vull parlar amb el teu pare, li vaig dir, i ja

vam començar. Hem estat a Guatemala, a Colòmbia, a Palestina, al Sàhara... , tenim uns sis-cents socis protectors que paguen quota, i plorem i pidolem pertot arreu. Ens donen petites subvencions a Benestar Social, no pas a Cultura. És clar, com que no existim! El meu epígraf fiscal diu *volatineros* i no sé quantes coses, però no pallasso. No hi ha lleis pensades per a nosaltres...”

Què pot canviar un pallasso actuant enmig d’una guerra o de la misèria dels desheretats de la terra? Tortell Poltrona es posa ferm, adopta una seriositat profunda, emocionada, viscuda: “Sí que canviés coses, sí. Actues davant uns nens que només poden desitjar de ser assassins quan seran grans. Pots canviar això. Si no hi ha cultura, tolerància i comicitat, no es pot fer res. Riure és efímer, però quan actuo allà em sento important”. A desgrat dels socis protectors, dels enllaços internacionals de Pallassos Sense Fronteres i del voluntariat de tots els pallassos que es comprometen a actuar de franc a tot arreu del món durant el temps lliure, l’empresa sembla inabastable. “Si abans anàvem a hotels de tres estrelles, ara anem a hotels de quatre o cinc escarabats, i així ens n’anem sortint”.

La tarda ha acabat definitivament la conversa. El regust amarg d’un circ buit imposa un darrer silenci. Tortell Poltrona no adopta la posa ni la prosa d’un intel·lectual transcendent, però amb el seu nas i els seus arguments sap entrar als cors ferits de molts ciutadans del món per arrencar-los un somriure que semblava impossible. El seu treball gratuït no té preu.

“Si no hi ha cultura, tolerància i comicitat, no es pot fer res. Riure és efímer, però quan actuo em sento important.”

Hans Mòller